III

CĂLUGĂRI DE LA SFINTU-MUNTE

Din Beyruth, ca să mă întorc în România, m-am îmbarcat pe un vapor care s-a întîmplat să fie rusesc. Și cîtă bucurie mă cuprinse cînd aflai că, în drum, aveam să ne oprim la Sfîntu-Munte !

Mihail, mentorul meu spre care zburam, nu se mai afla acolo. Părăsise Muntele, mai ales fiindcă, îmi scria el : „aici sexul femenin fiind proscris pînă și în rîndul dobitoacelor, nu poți să ai *o anumită plăcere* decît dacă te hotărăști s-o plătești cu aceeași monedă. La Sfîntu-Munte, cînd e vorba de dragoste, lucrurile stau cam așa : *dacă vrei să ai, trebuie să dai*“ !

Înțelesesem destul de bine ; și amănuntul acesta mă umplea de dezgust, dar, neavînd de gînd să locuiesc în această năzdrăvană „republică monahală“, îmi păstrai puterea de emoție neștirbită, ca să întîmpin noutatea ce avea să se prezinte ochilor mei.

Nu dădeam nici un fel de proporție acestui eveniment. Fiind fără pașaport, îmi ziceam că n-am să pot pune piciorul în Sfîntu-Munte, dar, chiar și numai să contemplu de pe vapor spectacolul, pe care-l oferă Muntele, era pentru mine de-ajuns. Lucrurile se petrecură însă altfel.

Aruncarăm ancora, departe de chei, într-o dimineață plină de strălucire cerească, care transforma golful într-o vedenie de basm oriental, după cum era și drept. Soarele sfredelea conturul stîncilor, pădurilor și locuințelor, pe care le lumina din profil, creînd pete de umbre pline de mister, unde știam că minunata creatură feminină nu juca

nici unul din numeroasele roluri, cu care ea umple și strivește viața ; unde singuri, masculul și Dumnezeul lui — pe care omul l-a voit prea bun și prea neîndurător — se luptă cu înverșunare și egală ipocrizie.

Călugări bărboși, copleșiți de-o mizerie care n-avea nimic dumnezeiesc, pescuiau stînd în bărci sau înșiruiți de-a lungul coastelor. Ei se țineau nemișcați, ca niște picturi sfinte, și aș fi dat mult ca să știu ce se petrecea în capul lor, dar e lucru sigur că, afară de această Mediterană violetă, în care ei își priveau chipul, nimeni n-o știa.

Puțin după ancorare, observai o mișcare în sînul echipajului, din care o parte se îmbrăcase cu uniforma de sărbătoare ; apoi o barcă fu scoborîtă în mare. Mă informai pe lîngă un marinar, român din Basarabia :

— Comandantul nostru se duce să dea o vizită stareţului mînăstirii Pantelimon, îmi răspunse el. Ai vrea să te duci și tu ?

— Cum nu ! dar, mai întîi, n-am pașaport și apoi, aș fi oare primit în barcă ?

— De pașaport nu e nevoie, iar comandantul e un om bun. Adineauri l-am făcut să ia cu el un călător, prieten de-al meu, care „miroase a ovrei“ de la un kilometru.

Basarabeanul mă prezentă comandantului. Acesta părea să fie mai mult decît un „om bun“, căci figura lui, sever modelată, frămîntată de mîna destinului său, nu era dintre acelea pe care le întîlnești la orice colț de stradă. El mă impresionă mai ales prin blîndețea privirii sale fățișe. Ce păcat că nu ne putem apropia de oameni, cum am voi ! Cîte prietenii rare, cîte minți, făcute să se înțeleagă, trebuie să se apropie un moment și o singură dată, pe drumurile oarbe ale vieții, apoi să se depărteze pentru totdeauna și să rătăcească singuratice, numai din cauză că un vopsitor nu poate să se apropie de un comandant, cu ușurința cu care s-ar apropia de un tinichigiu. (Restul vine de la sine.)

Șalupa încărcată. mai mult de curioși, mai puțin evlavioși, alunecă pe luciul unei mări de mătase fișietoare. Schimnicii pescari din bărcile pe lîngă care treceam nu catadixiră să ne arunce o privire, măcar cu coada ochiului, ceea ce însemna cu siguranţă că în ochii lor noi prețuiam mai puţin decît o scrumbie.

Vizita noastră fu sumară : o raită prin cripta cu rafturi garnisite cu căpățîni și altă raită pe dinaintea icoanelor, ale căror multe kilograme de aur masiv impuneau respectul, mai repede decît chipurile sfinților. Apoi, la masa comună de la prînz, ne pierdurăm în furnicarul de sute de călugări, care apărură de pretutindeni ca niște șobolani și năvăliră în imensa trapezărie, unde în jurul unor mese kilometrice, dispuse în cruce, încăpurăm cu toții. Farfurii și linguri de lemn. Două feluri de mîncare, amîndouă compuse numai din pește. Excelentă pîine coaptă în formă. La locul de cinste și avînd la dreapta sa pe comandantul nostru, un venerabil stareț ne dădu binecuvîntarea cu o gură de căpcăun și cu pleoape grele, de cucernicie.

Ne făcurăm cu toții semnul crucii, dar cel care păru că nu mai sfîrșește cu închinatul fu evreul strecurat printre noi de către basarabean.

Intîmplarea voi ca în această scurtă vizită la Sfîntu-Munte să fac cunoștința unui tînăr stareț român, care mă cuceri pe loc. Putea să fie în vîrstă de treizeci și cinci de ani cel mult și nu părea să aibă nimic din ceea ce face pe călugărul obișnuit : stăpînire de sine, falsă umilință, prefăcătorie, neîncredere. El sta pe bagajele lui, la debarcader, în tovărășia altor doi călugări, un bătrîn schimnic și un foarte tînăr frate imberb, și aștepta o barcă de pescari, care avea să-l transporte pe vaporul nostru. Și în așteptare declama, cu fața la mare, frumoase versuri grecești și românești. Versuri destul de păgîne. O voce plină, nuanțată și care nu se tulbura de ceea ce debita, în ciuda urechilor eclesiastice ale trecătorilor.

Nu puteam să-l văd pe acest monah decît din profil, un profil roman, cu frumoasă barbă neagră, strălucind în soare. Nu voia să întoarcă capul, ca să-l pot vedea din față. Atunci mă dusei să-l felicit :

— Ești poet, părinte ? Îmi pari așa de inspirat !

Mă măsură cu bunăvoință, din cap pînă în picioare și îmi dădu mîna, pe care o sărutai :

— Crezi dumneata că numai poeții pot fi inspirați ? Eu cred că și simplii muritori sunt inspirați și încă adesea. Altfel, poeții pe care îi numim poeți ne-ar părea niște nebuni.

„Ia te uită ! îmi zisei. Asta nu e dintre cei care habar n-au cine e Hamlet". Și mă bucurai mult în adîncul sufletului meu. Răspunsei :

— Sunt cu totul de părerea dumitale. Voiam să știu, numai, dacă scrii și dumneata versuri.

Călugărul dădu capul pe spate, cu îndemînarea și farmecul unui bun actor :

— Nu ! Nu fac versuri. Am încercat, cîndva, în adolescență. Dar m-am încredințat repede că ofensam pe Domnul, tulburîndu-i nectarul cu apa din mlaștina mea. Grecii vechi aveau dreptate să spună : *Numai zeii și poetul creează.* Dar asemenea creatori nu vin pe lume decît unul într-un secol. Și asta e mai mult decît poate să suporte lumea. Vreau să spun că surplusul oamenii îl înăbușă în germene. Astfel, frumoasa noastră România n-a putut să suporte, pînă azi, decît pe Eminescu. Și ai văzut că pînă și Eminescu era gata să moară înainte de-a fi putut crea duzina de imnuri divine care ne-a rămas de la el. Dar în puținul ce ne-a lăsat — deși mizeria și nebunia l-au ucis la patruzeci de ani — Dumnezeu poate să se recunoască. Cît despre cei care-l citesc, bineînțeles, cea mai mare parte dintre ei sunt niște măgari. Mai rămîn, totuși, acei cîțiva care pot să-l priceapă. Aceștia sunt inspirații necreatori, adică oamenii care au din naștere sufletul pregătit ca să primească o parte sau toate frumusețile pe care Dumnezeu le-a hărăzit firii omenești. Eu sunt unul dintre aceștia și mulțumesc lui Dumnezeu. Ești și tu la fel ?

— Aș vrea s-o cred ! exclamai, sărutîndu-i mîna încă o dată. Iubesc tot ce e mare și, ca să-l pot cultiva în sufletul meu, i-am sacrificat partea materială, agreabilă, din viață, cutreierînd pămîntul și luptînd cu sărăcia.

— Atunci, făcu starețul — vîrînd mîna într-o desagă și scoțînd un clondir — atunci meriți să guști din acest rachiu, făcut de mine din viișoara mea. Vreau să văd. dacă te pricepi !

— Și asta e tot opera Domnului ?

— Te mai îndoiești ? Toate sunt opera Domnului ! Chiar și crima ; dacă ea apropie pe om de Dumnezeu, Domnul nostru o iartă !

— Asta nu cred ! Crima rămîne crimă !

— Taci din gură, stupidule ! murmură călugărul, umplînd un păhăruț. Bea și spune-mi ce aromă are ?

Bău și el cu sticla. Eu gustai, încet, plimbînd lichidul prin gură :

— Curios... N-are gustul rachiurilor noastre. Parcă ar fi coniac.

— Bravo ! Coniac, dar... „fine Champagne". Stai să te sărut !

Starețul se ridică — înalt, frumos, cu fața pîrlită — și mă sărută, aproape pe gură, fapt care, între bărbați, mă dezgustă grozav.

Gîndii privind în pămînt : „Dragă prietene, toate bune, dar sărutul ăsta nu-mi pare deloc curat !"

— Cum te cheamă, frate ?

— Adrian Zografi.

— Eu sunt părintele Silvestru, starețul unei mici și sărmane mînăstiri, unde te poftesc să vii să petreci o lună, în vara viitoare.

— Cu plăcere, dar, ia spune-mi : dracul nu vine uneori să sălășluiască în schitul dumitale ? întrebai eu, și pe loc îmi păru rău. „Dacă cumva mă înșel asupra naturii acestui sărut, atunci am insultat un om de treabă !"

Starețul nu fu prea mîniat, ci surîse, numai, cu tristețe ; dar tînărul frate și schimnicul mă fulgerară cu privirea. Tăcură cîteșitrei și începură a se pregăti de plecare, căci barca li se apropia. La rîndul meu, mă dusei să mă alătur însoțitorilor comandantului, care tocmai se întorceau la vapor.

— Îmi dai voie, părinte, să-ți spun la revedere, pe vapor ?

Mă simții tulburat, văzînd cum îmi îndulceam glasul, ca să-mi ușurez păcatul grosolan de adineauri. Călugărul mă fixă în albul ochilor și spuse cu tărie :

— Ești un zăpăcit. La revedere !

Lungul crepuscul hibernal mediteraneean își aprindea focurile de purpură în baia Muntelui Athos, cînd vasul nostru își îndrepta prora spre Constantinopol.

Noaptea se anunța posomorîtă. Echipajul își lua tot felul de măsuri. Cum călătoream în clasa treia fără cabină, adică pe punte, marinarul basarabean îmi zise :

— Ai face bine să-ţi cauţi din vreme un colţ la adăpostul valurilor, ca să dormi. S-ar putea ca spre miezul nopţii marea să se arunce peste noi.

Totuşi, timpul era frumos. Cer acoperit, dar linişte deplină. Nici stareţul nu credea că o să avem valuri. Trona în mijlocul tovarăşilor şi catrafuselor lui, avînd din nou sufletul inspirat. Cu faţa la mare, părea că murmură o rugăciune, dar erau tot versuri — ode greceşti. Stam lîngă el, îl priveam şi-l admiram.

„Nu ! îmi ziceam. Omul ăsta nu poate să fie ce-am bănuit. Frumuseţea şi urîţenia nu pot să se afle, chiar aşa de strîns legate, în acelaşi suflet. Cu siguranţă, că am rănit un om curat. Va trebui să-i cer iertare"...

Şovăiam să fac acest gest reparator. Încă ceva mă tulbura, ceva care ar fi fost în stare să mă întărească în bănuielile mele, dar care tot aşa de bine putea să facă parte dintre respectabilele obiceiuri călugăreşti. Acest „ceva" era o dezmierdare pe care stareţul o făcea uneori tînărului său frate. Îi pipăia obrajii cu mîinile, fără să se sinchisească nici de mine, nici de bătrînul eremit. Dealtfel, acesta nu vedea nimic din tot ce se petrecea în jurul lui. Era adîncit într-o meditaţie permanentă, cu capul aşezat pe genunchii pe care îi ţinea înlănţuiţi cu braţele sale : un biet om pipernicit, al cărui glas îmi era încă necunoscut.

Tînărul frate părea să primească dezmierdarea cu nepăsare, închizînd ochii. Dar cred că în inima lui o savura ; în toată curăţenia sau altfel, n-aş putea s-o spun, dar o savura, căci prea se lăsa dezmierdat, întocmai ca un căţel sentimental. Ce dracu putea să fie ciudăţenia asta ? O dovadă de afecţiune părintească ?

Cînd umbrele nopţii ne înfăşurară cu totul, stareţul scoase din dăsagi şi întinse cîteva merinde : pîine, brînză, vin, dar mai întîi îmi oferi şi îşi oferi, lui însuşi, un păhărel de... „fine Champagne". Nu şi celorlalţi. Îmi exprimai mirarea mea.

— Ei nu trebuie să bea, îmi răspunse el cu domoală convingere. Unul e prea bătrîn, celălalt prea tînăr ; nu merge !

Pustnicul nu mîncă decît o bucăţică de pîine. Întrebai din nou, care era cauza.

— De cînd s-a retras la pădure, se hrănește numai cu pîine și apă. Și nu mănîncă decît atunci cînd i se dă, altfel s-ar lăsa să moară de foame.

— Și dumneata crezi că asta e o viață omenească ?

Călugărul îmi mai turnă un pahar, bău și el, își șterse gura cu voluptate și întoarse spre mine fața, pe care de-abia o deslușeam prin întuneric, dar a cărei căldură o simțeam, cît de colo.

— Mă întrebi dacă asta e o viață omenească ? Nu ! Dar este o existență care place Domnului și care pregătește sufletul pentru viața veșnică, singura care contează în ochii bunului creștin.

— Crezi cu adevărat ?

— Cred.

— Atunci, de ce nu trăiești ca pustnicul ?

— Ah, iată ! Fiindcă n-am ajuns acolo unde se află el. Îmi mai plac, apoi, toate bunătățile pămîntești. Ele trăiesc în sîngele meu. Ar fi zadarnic să-mi chinuiesc trupul, din moment ce nu am tăria de suflet necesară acestei încercări. Domnul n-o vrea. Mulți sunt chemați, dar puțini aleși. Facă-se voia Domnului !

— Deci, n-ai să cunoști viața veșnică ?

— O să cunosc, ce-o să merit. Nimic mai mult, nimic mai puțin, căci Dumnezeu e drept. Dar treptele scării pe care stă bunătatea divină nu sunt aceleași pentru toți muritorii.

El tăcu și eu nu știui ce încheiere să trag din cuvintele sale.

— Vrei să-ți vorbesc într-un chip mai profan ?

— Vorbește !

— Ei bine ! viața veșnică nu-i decît o stare sufletească ce se impune, de la sine, omului. Ai putea s-o numești, dacă vrei, o nevoie absolută de a trăi în curățenie, așa cum conștiința ta o pricepe. Atunci ești dezrobit de orice tulburare care viciază sufletul. Te simți atins de însăși bunătatea divină. Asta-i tot ! Ce-i mai trebuie omului care caută drumul mîntuirii ? Bineînțeles, fără rugăciune — care e singurul mijloc în stare să te facă să urci treptele care duc la desăvîrșire — totul e zadarnic. Omul trebuie să se adreseze Domnului și să-l roage.

— Şi ce trebuie să spui ?

— Tu, care ești un păgîn, tu poți să nu spui nimic, așa cum fac cei ce sunt născuți surdo-muți. Rugăciunea nu este o înșiruire de cuvinte, ci o încîntare, o trecere din starea obișnuită într-una sublimă.

— Nu poți să faci asta decît la mînăstire ?

— Ei, uite, aci totul se încurcă !... Poți s-o faci oriunde, într-o groapă, ca și într-un palat. Totul depinde de ceea ce aduci în inima ta și de scopul pe care-l urmărești. Mie, de pildă, numai mînăstirea singură nu mi-a fost de-ajuns. Sunt călugăr și preot de cînd aveam douăzeci și cinci de ani, dar nu-mi simt sufletul încîntat decît din ziua în care am început să mă rog la Sfîntu-Munte ! Mi-a trebuit acest Munte, pădurile lui, prăpăstiile lui, tăcerea lui, cerul lui, Mediterana lui, completa lui izolare obișnuită. Ca să le pot avea, aș fi mers pînă la crimă... Dar Dumnezeu mi-a ajutat și am reușit să le obțin, numai în schimbul cîtorva bani, pe care părinții mei mi i-au procurat.

Mă simțeam pierdut ! Iată încă un om care și-a realizat visul mediteraneean, — *visul meu !* Imaginea Muntelui Athos, cu lumina lui, cu pacea lui, cu misterul lui, mă aruncă în extaz.

Starețul continua să-mi vorbească, dar eu nu-l mai auzeam decît pe jumătate. Era un fel de gungureală șoptită, melodioasă și fără sens, presărată, pe alocurea, cu strălucite izbucniri luminoase și colorate, pline de toate parfumurile Orientului. El mă călăuzea pe potecile sălbatice ale Muntelui și de-a lungul țărmurilor sale arse de soare, îmi arăta podgorii suspendate, livezi de măslini melancolici, puhoaie încîntătoare, sihăstrii pătimașe și pe Dumnezeu, care era pretutindeni. Apoi, din nou, glasul lui se depărta. Noaptea întunecoasă și neființa mă înghițeau.

Din vreme în vreme, o întrebare, mereu aceeași, mă trezea ca dintr-un vis :

— Vrei să bei un pahar de vin ?

El îi trăgea întruna. Eu nu primeam decît rareori. În jurul nostru, pe punte, toată lumea dormea. Eram gata să adorm și eu, cînd, deodată, vasul se plecă de tribord și un val, cel dintîi, ne stropi ușor, dar în mai puțin de-o jumătate de oră nu ne mai fu cu putință să stăm pe loc.

Atunci, văzui pe stareț că se ridică, mătăhăind, se apropie de balustradă și mugi cu un glas care mă înspăimîntă :

— Hola !... Thalassa furioasă !... Te binecuvîntez și îți poruncesc să te liniștești !...

Și ridică brațul ca să-i dea binecuvîntarea, dar cum el nu era Hristos, marea îi trimise un val în piept, care-l făcu să se rostogolească pe punte, într-o băltoacă de apă.

Mi-adunai în grabă catrafusele și alergai spre un adăpost, unde îmi petrecui restul nopții.

A doua zi debarcarăm la Constantinopol, de unde un vapor românesc avea să ne ia chiar în aceeași zi și să ne ducă la Constanța.

Eram trist ca de moarte. De ce dracu mă întorceam eu în România ? Cînd voi mai avea prilejul să evadez spre aceste orizonturi, cărora le încredințasem atîtea speranțe ? Iată-mă la o distanță de numai douăsprezece ceasuri de amărîta mea țară siberiană, unde nu era loc pentru visurile și planurile mele, unde mahalaua mea m-aștepta ca să mă batjocorească, iar buna mea mamă ca să-mi descînte veșnicele ei îndemnuri la însurătoare.

Ori, mai mult ca niciodată, eram hotărît să-mi făuresc un cuib de viață pe tărîmurile mediteraneene. Și dacă voi fi împins la disperare, sunt gata să mă fac călugăr la Sfîntul Munte ! La urma urmei, ce este un călugăr ? Un om care se roagă lui Dumnezeu. Ei bine ! Un om care se roagă lui Dumnezeu. Am să mă rog și eu, în felul meu !

Acum eram încredințat că starețul Silvestru avea un suflet mare, cu toate apucăturile lui ciudate și gustul pentru băutură. Da ! am să primesc invitația lui și vara viitoare am să mă duc să petrec o lună la el. I-o făcui cunoscut, în momentul în care ne apropiam de Constantinopol. Primi cu bucurie vestea mea și iar mă sărută în felul acela care-mi displace, dar închisei ochii.

La Stambul, trebuind să așteptăm opt ceasuri înainte de-a ne putea îmbarca pe vaporul românesc, el îmi propuse să închiriem o cameră la hotel, unde să ne punem bagajele și să ne odihnim puțin. Primii și chiar mă însărcinai să-i duc unul din numeroasele lui pachete, un mare maldăr cu bastoane, bețe și ciomege călugărești, pirogravate, „suvenir“ de la Sfîntu-Munte, pe care avea să le împartă prietenilor și neamurilor lui din România.

Ne oprirăm într-un hotel păduchios din Galata, aproape de debarcader. Camera ce ni se arătă era prea mică și n-aveam decît un pat. Nu era loc îndeajuns pentru patru persoane, însoțite de-atîta calabalîc. Mai închiriarăm una, ceva mai mare și care comunica cu cea dintîi. Pe aceasta și-o luă stareţul și-mi oferi s-o împărțim. El plăti totul, refuzînd partea mea. Și numaidecît comandă o grămadă de merinde, precum și trei sticle cu bere. Știind că ceilalți doi nu beau, îi atrăsei atenția că nici eu nu sunt un mare băutor.

— Îmi place mult berea, făcu el, și n-am decît rareori prilejul să beau.

Ah ! Doamne, dacă aș fi putut bănui ce strașnică orgie, de unul singur, îmi anunța stareţul prin aceste cuvinte nevinovate ! Aș fi spălat putina, pe loc, și astfel mi-ar fi rămas necunoscut spectacolul unei destrăbălări călugărești, dublată de un scandal cum nu mi-aș fi închipuit niciodată la un om superior, căruia, colac peste pupăză, mai eram gata să-i încredințez și soarta mea.

Dar nu bănuiam nimic și făcui tot ce-mi stătu în putință ca să fiu plăcut unui tovarăș de drum, cam prea vesel poate, după ce a înghițit a doua sticlă de bere, și care se arăta de-o voioșie din ce în ce mai îngrijorătoare. Cerea cîte trei sticle cu bere deodată. La amiază, nouă sticle goale zăceau la pămînt, dintre care două, cel mult, puteau să fi fost partea mea.

Atunci îmi zisei c-ar fi cuminte să mă retrag.

— Te părăsesc, îi spusei. Ești beat mort. Nu mai pot să mă înțeleg cu dumneata.

La auzul acestor cuvinte, stareţul se repezi la ușă și întoarse cheia. Avea ochii afară din orbite.

— Ha !... strigă el. Nu merge cum vrei tu ! Îți poruncesc să mă asculți !

Și, fără să mai aștepte, se aruncă asupra mea, mă înlănțui în brațele lui vînjoase și mă aruncă pe pat. Era excitat ca un armăsar. Înțelesei cu cine aveam de-a face și simții cum sîngele mi se urca la cap. Îi dădui un brînci, din toate puterile mele. Căzu grămadă într-un colț al camerei și se lovi la cap.

— Îmi pare foarte rău, îi zisei, dar trebuie să mă înțelegi : încă n-am devenit sluga dumitale, ca să-mi poruncești să te ascult.

Zicînd acestea, mă îndreptai spre ușă și tocmai voiam s-o descui, cînd o sticlă goală zbură pe lîngă urechea mea și se fărîmă de perete. Atunci văzui roșu înaintea ochilor, mă năpustii asupra bestiei și-i cărai o sumă de lovituri în obraz. Nu opuse nici o rezistență și fu orbit de sînge.

Trecui în camera cealaltă. Tînărul frate și schimnicul se rugau în genunchi, cu fețele scăldate în lacrămi. Văzînd că-mi iau lucrurile și plec, ei se ridicară și alergară la stăpînul lor, de unde auzii vocea răgușită a bătrînului pustnic :

— Doamne !... Iartă-l c-a îndrăznit să lovească un stareț !...

Deci se ruga pentru păcatele mele, nu ale starețului !...
Foarte frumos...